

УДК 372.2.011.3-051:005.336.5(043.5)

Н. С. СУГАТСЬКА

викладач

КВНЗ “Запорізький педагогічний коледж”

Запорізької обласної ради

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У статті висвітлено погляди науковців щодо сутності, змісту та особливостей професійного самовдосконалення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: самовдосконалення, майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів, професійна підготовка.

Позитивні зрушення в системі освіти, пов’язані з підсиленням її компетентнісної спрямованості, відповідальності за власний професійний розвиток фахівця, дають підстави стверджувати, що компетентнісно зорієнтований підхід переходить на якісно новий рівень розвитку – рівень нормативно-правової реалізації.

Це відображено в низці таких державних нормативних документів найвищого рівня: Державній національній програмі “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) (1993 р.), Законах України “Про освіту” (1996 р.), “Про вищу освіту” (2014 р.), “Про дошкільну освіту (2001 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2012 р.), Галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013 р.), Концепції державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р. тощо.

Важко заперечувати той факт, що розвиток будь-якої особистості, тим більше – педагога-вихователя, стає найпотужнішим ресурсом суспільства й держави в цілому. У цьому зв’язку особливого значення набуває дошкільна освіта як основоположна, вихідна ланка загальної освіти. Особливу роль тут відіграє формування нового вихователя дошкільного навчального закладу – високоосвіченої особистості, що відчуває й любить дітей, несе відповідальність за свої дії, усвідомлює межі власної компетентності, є самостійним у прийнятті рішень, високо вмотивований своєю професією й водночас націлений на особистісне, духовне зростання, готовий до професійного самовдосконалення й самореалізації в професії.

Аналіз широкого кола джерел і наукових праць із досліджуваної проблеми свідчить, що в українській професійній педагогіці досить ґрунтовно розглянуто лише окремі аспекти проблеми формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійного самовдосконалення в процесі фахової підготовки.

Як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури, майже в усіх сучасних дослідженнях розуміння професійного становлення педагога

пов'язують із набуттям людиною знань, умінь і навичок (О. Дубасенюк, Л. Карпова, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Синенко, І. Тараненко та ін.); із мотиваційною, операційною складовою й ціннісними орієнтаціями спеціаліста (Т. Браже, Л. Карпова, А. Маркова та ін.); із загальною готовністю до побудови й перетворення своєї діяльності залежно від цінностей, що змінюються, основних і цільових орієнтирів у сучасній освіті (Ю. Гагін, А. Деркач та ін.); із спрямуванням на отримання усвідомленого результату (А. Бондар та ін.); із досягненням способів навчання самоосвіті, самоорганізації, самоконтролю, способів пізнання себе та інших (А. Деркач, Н. Кузьміна, Л. Рибалко та ін.); із творчим процесом, у результаті якого виникають творчі досягнення професіонала (Ш. Амонашвілі, В. Гриньова, В. Лозова, Л. Рибалко та ін.).

Наукові основи професійно-педагогічної освіти й формування особистості педагога висвітлено в працях різних науковців (О. Абдуліна, І. Зязюн, Н. Ничкало, В. Олійник, С. Сисюєва та ін.).

Професійні якості вихователя дошкільного закладу було розглянуто в працях Ш. Амонашвілі, Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, А. Гончаренко, О. Кононко, Т. Поніманської, О. Фунтікової, А. Хуторського. Питання формування професіоналізму висвітлено в дослідженнях С. Батищева, Є. Клімова, Н. Кузьміної, А. Маркової, Н. Пряжнікова, В. Слассьоніна та ін.

Мета статті полягає у висвітленні поглядів науковців щодо сутності, змісту та особливостей професійного самовдосконалення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки.

У центрі уваги дослідників завжди перебувала проблема виховання високодуховної, творчої особистості, здатної забезпечити прогрес нації, вихід нашої держави на рівень цивілізованих країн світу. Треба відзначити важливість педагогічної діяльності в умовах навчально-виховних закладів і належного рівня підготовки до неї. Адже сучасний педагог повинен уміти виробити єдину навчально-виховну технологію, яка б сприяла духовному, психічному, соціальному, фізичному рівню розвитку конкретної групи дітей (або дитини).

Педагогічна практика свідчить про те, що головною метою у формуванні майбутнього вихователя є його вміння самовдосконалюватися не лише під час навчання, а й своєї педагогічної діяльності. Ефективна професійна підготовка майбутнього вихователя дітей дошкільного віку неможлива без самоосвіти, самовиховання та саморозвитку. Тобто навчання й самонавчання студента потребує не лише знання ним форм і методів групової роботи з дітьми, роботи з книгою, іншими сучасними джерелами інформації, а й застосування деяких власних вольових зусиль, розвитку певних особистісних якостей, які допоможуть йому в професійному становленні.

Варто звернути особливу увагу на особистісний саморозвиток і професійне становлення майбутнього вихователя як під час навчання його в

педагогічному закладі, так і під час його професійної діяльності, адже ці напрями нерозривно пов'язані між собою.

Зазначимо, що обидва процеси складні за своєю структурою та здійсненням, проте оволодіння технологією професійного самовиховання та саморозвитку допоможе майбутньому педагогу досягти педагогічної майстерності.

Цікаві думки стосовно розкриття особистості, а саме якості педагога-вихователя, розкривав у своїх працях сучасний учений В. Войтко. Він вважає, що особисті якості педагога-вихователя – це благодатний ґрунт, на якому виростає його психологічна культура – “система антропологічних, психологічних знань, умінь і навичок...”. Вони є специфічними та властивими лише педагогові й нікому іншому. До основних особистісних якостей педагога вчений зараховує: здатність усе життя вчитися й самовдосконалюватися; постійну орієнтацію на виховну діяльність; привабливий зовнішній вигляд; володіння майстерністю “емоційного зараження” та психологічного магнетизування; порядність, скромність, чесність, принциповість, дбайливість, повагу, гідність, благородство; здатність до творчості [1, с. 6].

Важливим чинником, на нашу думку, у створенні ефективної підготовки вихователя є система заходів, яка дасть змогу вже в студентські роки усвідомити внутрішні мотиви та прояви майбутньої професії, тобто сприятиме професійному самовдосконаленню.

Треба звернути увагу на такі умови на шляху до самовдосконалення, як усвідомлення недосконалості тих чи інших якостей і властивостей своєї особистості, які потребують роботи над собою, а це неможливо без мотивації, рефлексії та вольових якостей, які так необхідні для становлення майбутнього фахівця.

Самовдосконалення потребує від особистості внутрішніх якостей, які будуть спрямовані на власне “Я”, тобто себе з усім вмістом своїх думок, почуттів, слів і справ. У результаті цього особистість ставить перед собою мету, вдосконалити свої власні знання та вміння. Але зазначимо той факт, що не кожна людина здатна повернутися до своїх помилок і проаналізувати власні досягнення. Отже, застосування основних операцій мислення й продовження систематичної рефлексії створить необхідний ґрунт і напрямки роботи щодо самовдосконалення тих сторін своєї особистості, які формують самокритичність. Виходячи з цього завдання, ми можемо стверджувати, що самовдосконалення неможливе без рефлексії, яка базується на вольових зусиллях особистості. Необхідно звернути увагу на той факт, що майбутній вихователь на шляху до самовдосконалення повинен відрізнятися високим рівнем самоорганізації, самостійності, внутрішньої культури, відповідальності за свої рішення.

Так, ми звернулися до напрацювань О. Діденка, Л. Дудікової, О. Холодкової, які, у свою чергу, розглядали самовдосконалення як педагогічну проблему. З погляду вивчення змісту, особливих прийомів і методів роботи особистості над собою, ми можемо наголосити, що особистісне зростання індивіда необхідне для професійного становлення, яке потребує від

майбутнього фахівця самоосвітньої активності, що забезпечить запит сучасного суспільства.

Аналіз матеріалів свідчить, що поняття самовдосконалення розкривається своєю багатогранністю, яка дає нам можливість розглянути цю проблему з різних поглядів сучасних науковців. Так, дослідник В. Лозовий стверджує, що самовдосконалення виражається в щоденній внутрішній роботі над собою з метою довести свій розвиток до уявної межі у відповідності до загальнолюдських цінностей [6]. З погляду філософії І. Донцов розкриває це поняття як феномен духовного світу особистості, специфічний морально-психологічний стан людини, постійне прагнення стати кращою, що виявляється в думках, учинках, характері внутрішнього життя людини [3]. Цікаві думки з приводу розуміння поняття самовдосконалення у своїх працях розкривають сучасні дослідники: О. Діденко доводить, що це систематична, послідовна робота особистості з удосконалення своїх позитивних і усунення негативних якостей [2]; Л. Дудікова стверджує, що самовдосконалення – цілеспрямована, систематична, високоорганізована й творча діяльність, що полягає в самостійному поглибленні й розширенні знань, розвитку вмінь, здібностей, передбачає безперервне особистісне зростання [4]; О. Холодкова розкриває його як вид активності, що дає змогу, усвідомлюючи свою психічну реальність, розкривати нереалізовані можливості, знаходити те необхідне в собі, що важливе для досягнення поставленої мети. Самовдосконалення передбачає покращення людиною того, що в ній закладено: психологічних якостей, властивостей, умінь, навичок [9]; О. Ігнатюк вважає, що це результат свідомої взаємодії індивіда з конкретним соціальним середовищем, під час якого він реалізує потребу розвитку в себе таких особистісно важливих якостей, знань, умінь, що сприятимуть успіху в життєдіяльності [5].

Дослідниця проблем професійної освіти Л. Сущенко висвітлює це поняття як внутрішній процес якісних самозмін, який відбувається через усвідомлення необхідності самовдосконалення, грамотного самоаналізу, власних роздумів і порівнянь своєї діяльності з іншими; процес мотивованого, цілеспрямованого й добре організованого саморуку до найкращого в собі [8].

Таким чином, аналіз теоретичної педагогічної спадщини провідних українських педагогів зумовлює неоднозначні розуміння поняття “самовдосконалення”, оскільки розкривають його як феномен, специфічний стан людини, певну роботу над собою, вид діяльності, активності, внутрішній процес, результат взаємодії з соціальним середовищем.

Варто зауважити, що погляди науковців різняться при виділенні предмета самовдосконалення, його вбачають у знаннях, уміннях, навичках, здібностях, якостях, властивостях особистості, що є значущими для неї та сприятимуть реалізації її життєвих цілей, успішності в майбутньому. О. Діденко вбачає сутність особистісного вдосконалення не лише в розвитку позитивних якостей, а й позбавленні від негативних. Поділяємо таку позицію автора, оскільки особистість, прагнучи до самовдосконалення, ро-

зрізняє власні позитивні й негативні якості, тобто в її свідомості самозмiна постає саме як розвиток доброго та виправлення поганого. Проте зазначимо, що позбавлення від негативної якості відбувається шляхом плекання антитепи, тобто розвитку протилежної позитивної (наприклад, безладність – зосередженість) та її суміжних якостей (у нашому прикладі – націленості, зібраності, серйозності, визначеності). Л. Сущенко та О. Холодкова зосереджують увагу на умовах успішної самозмiни: усвідомленні необхідності самовдосконалення, власної психічної реальності.

Робота над собою представляє не шаблон, якому треба слідувати, а індивідуальну, творчу діяльність, що вимагає чіткого усвідомлення особистістю її предмета, на який буде спрямовано його подальшу активність.

Самовдосконалення особистості є специфічною діяльністю людини з метою покращення себе й результатів власної діяльності, яка розпочинається з усвідомленням особистого ідеалу й реалізується шляхом подальшого руху до нього, що супроводжується поступовим подоланням власної недосконалості. Досягнення певної мети реалізується завдяки послідовності її дії щодо самопізнання, самовиховання й самоосвіти.

Результативність самозмiни забезпечується свідомою саморегуляцією особистістю в процесах самоаналізу, самоконтролю, самоорганізації й може привести індивіда до нового рівня особистісного розвитку, досягнення бажаних успіхів у життєдіяльності. Виходячи з власних особистісних цінностей, кожна людина прагне до самовдосконалення, досягнення власної педагогічної майстерності, яка постає перед нами як система сукупності якостей, які допоможуть обрати пріоритетні напрями роботи й будуть становити кінцевий результат. Зазначимо, що формування особистісного ідеалу та вибір шляху до самовдосконалення залежить також від знань, умінь, навичок, властивостей, здібностей та вольових якостей особистості, які допоможуть у формуванні майбутнього вихователя дитячих навчальних закладів. Звичайно, зазначимо той факт, що кожен студент, який навчається в педагогічному коледжі, має різний інтелектуальний рівень.

Таким чином, одним із завдань професійної освіти є пошук шляхів розвитку й удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів, які здатні до самовдосконалення не тільки під час навчання, а й у подальшій педагогічній діяльності. Процес підготовки вихователів у системі вищої професійної освіти має бути спрямований на формування цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок і відповідати запитам дошкільних освітніх установ. Тому ми звертаємо увагу на власні особистісні цінності, такі як: моральні, інтелектуальні, фізичні якості, думки, почуття, характер стосунків із оточуючими. Процес становлення майбутнього вихователя досягається через систематичні, активні дії, спрямовані на здобуття нових знань, розвиток певних якостей через застосування певних самопримусів і обмежень, тренування волі, відповідальності, дисциплінованості, організованості.

Причинами виникнення потреби в самовдосконаленні вважають підвищення вимог до себе, формування пізнавального інтересу до самовдосконалення (Н. Білоусова); захоплення ідеалом, прикладом інших, неспокій через докори сумління (В. Сухомлинський); роздуми про власне “Я” й порівняння його з іншими в процесі самоаналізу (Л. Сущенко).

Висновки. З огляду на це ми можемо стверджувати, що метою самовдосконалення є досягнення бажаного результату, який передбачає вмотивовану особистість, яка здатна розкрити власний потенціал, розвинути себе, підвищити власний соціальний статус, бути взірцем для інших, досягти матеріального блага та високого рівня в професійному становленні. На наш погляд, вихователь повинен досягти такого рівня, щоб у власному професійному становленні він зміг теоретично й практично аналізувати власні професійні можливості й на цій основі визначати свої майбутні напрями роботи, а також продовжував самовдосконалюватися вже як вихователь дитячого навчального закладу. Зазначимо, що інструментарію професійного становлення та успішного функціонування професіонала в умовах постійної зміни освітнього простору відводять особливе місце, тому самовдосконалення передбачає комплексне й варіативне використання всієї сукупності теоретичних знань і практичних умінь, адекватну самооцінку, вміння розуміти сутність нагальних проблем і осмислювати шляхи їх вирішення, здатність до рефлексії, націленість на постійне самовдосконалення.

Список використаної літератури

1. Войтко В. І. Про психологічну культуру вчителя / В. І. Войтко. – Київ : Знання, 1974. – С. 6.
2. Діденко О. В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. В. Діденко ; Нац. акад. держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2003. – 18 с.
3. Донцов И. А. Самовершенствование личности / И. А. Донцов. – Москва : Политиздат, 1967. – 356 с.
4. Дудікова Л. В. Формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. В. Дудікова ; Вінницький держ. педагогічн. університет ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – 23 с.
5. Ігнатюк О. А. Теоретичні та методичні основи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О. А. Ігнатюк ; Харківськ. нац. пед. університет ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2010. – 43 с.
6. Лозовой В. А. Человек: проблемы саморазвития / В. А. Лозовой. – Харьков : Константа, 2007. – 100 с.
7. Сущенко Л. О. Стимулювання професійного самовдосконалення вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. О. Сущенко ; Держ. вищ. навч. заклад “Університет менеджменту освіти” акад. пед. наук України. – Київ, 2009. – 22 с.
8. Холодкова О. Г. Предпосылки и генезис стремления к самосовершенствованию как компонента психологической культуры младших школьников : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Ольга Геннадьевна Холодкова. – Барнаул, 2000. – 164 с.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2016.

Сугатская Н. С. Профессиональное самосовершенствование будущих воспитателей учебных заведений как научная проблема

В статье раскрыты взгляды ученых о сущности, содержании и особенности профессионального самосовершенствования будущих воспитателей дошкольных учебных заведений в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: самосовершенствование, будущие воспитатели дошкольных учебных заведений, профессиональная подготовка.

Sugatskaya N. Professional Self-Perfection of Future Educators of Educational Establishments as Scientific Problem

The article is sanctified to illumination of looks of scientists in relation to essence, maintenance and features of professional self-perfection of future educators of preschool educational establishments in the process of professional preparation.

Analysis of theoretical pedagogical inheritance of the leading Ukrainian teachers, gave the ambiguous understanding of concept of self-perfection, as expose hima s the phenomenon, specific state of man, certain prosecution of itself, activity, internal process, result of co-operating with a social environment.

It is well-proven that self-perfection of personality is specific activity of man with the purpose of improvement itself and results of own activity that is begun with realization of the personal ideal and realized by further motion to him, that is accompanied by the gradual overcoming of own imperfection.

Reasonably, that the achievement of desirable result, that envisages before itself the explained personality, that is able to expose own potential, develop itself, promote own social status, instance for other, comes forward as an aim of professional self-perfection, to attain material welfare and high level in the professional becoming. An educator must attain such level, that in the own professional becoming hew as able in theory and practically to analyse own professional possibilities and on this basis determined the future work assignments, and also continued self-perfection already as an educator-professional.

Key words: self-perfection, future educators of preschool educational establishments, professional preparation.